Miloš Nikolić

MARXIZMUS AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOKBAN

III. RÉSZ

Az újbaloldal, illetve a hatvanas évek diákmozgalma

A marxizmus fejlődésének harmadik hulláma az Egyesült Államokban az újbaloldal mozgalmával veszi kezdetét a hatvanas évek elején. Még ugyanebben az évtizedben tömeges mozgalommá válik, az évtized végére pedig már el is hal.

Az újbaloldal mozgalmát nem Marx eszméi inspirálták, bár közülük némelyek — különféle változatokban — kimutathatók. Ez a mozgalom nem elméleti megismerésen, illetve a jelen és a jövő társadalomképének elméletileg megalapozott kritikai elemzésén alapult és fejlődött, s nem is „egy Európából átvett jövőkép kialakításával kezdődött, amely elmeletet és történelmet egyaránt magába foglal, hanem azzal, hogy tudatára ébredtek a demokratikus proklamációk és a nem demokratikus valóság közötti ellentmondásnak. Gyökerének az abolicoinisták és Wobblie-k, nem pedig Marx tekinthető".[173]

Habár nem elméleti ellaborátumok és víziók, s nem Marx eszmeinek hatására jött létre, a mozgalomnak köszönhetően fokozódik majd a marxista elmélet iránti érdeklődés akadémiai körökben, hatására intenzívebbé válik a marxista kutatás és írói tevékenység, és kialakul az amerikai marxizmus új hulláma a hetvenes években.

Az amerikai újbaloldal jelentősen különbözik a régi baloldaltól — nemcsak az amerikaitól, hanem általában. Herbert Marcuse erről a következőket mondja: „(Az újbaloldal) először is — egyes kisebb csoportjaitól eltekintve — nem ortodox marxista és nem szocialista. Mély bizalmatlanság jellemzi minden ideológiával szemben ... Emellett — ismét kevés kivétellel — semmilyen módon sem kötődik a munkásosztályhoz mint forradalmi osztályhoz. Így hát osztályszempontból ő maga teljesen meghatározhatatlan. Értelmiségiek, a polgári jogokért harcoló mozgalom képviselői, az ifjúság — főleg annak radikális elemei — alkotják ... Olyan ellenzékről van tehát szó, amely semmiféle hasonlóságot nem mutat a marxizmus emlegette klasszikus forradalmi erővel ... Véleményem

szerint az ellenzéknek ez a merőben nem ortodox volta az »egydimenziós társadalom« hű kifejezője. Ilyen körülmények közepette az ellenzék a fennálló rend outsider-eire korlátozódik, vagyis először nem privilegizáltakra, majd azokra a privilegizáltakra, akiknek tudata és ösztöne szembeszegül az adott társadalmi irányvétellel... A társadalom azon rétegeire gondolok, amelynek pozíciója és műveltsége folytán még lehetősége van a tények meg- és felismerésére..."[174] A nem privilegizáltak közé elsősorban, és leginkább „a faji és nemzeti kisebbségek" tartoznak, a privilegizáltak közé az egyetemisták.

„Ez egy, a társadalom többségével szemben álló ellenzék, ideértve a munkásosztályt is... Az ellenzék az adott rendszer egész életvitele — way of life — ellen lázad, a rendszer állandó nyomása ellen, amely a represszív és destruktív termelékenység folytán egyre embertelenebb módon mindent áruvá degradál. A rendszer ellen irányuló oppozíciót csak a polgári jogokért harcoló mozgalom, majd a vietnami háború mozgósította... A vietnami háború fedte fel először a diákság előtt a fennálló rendszer lényegét: az expanzió és agresszió rendszerre jellemző immanens és a nemzetközi konkurenciaharc brutális voltát."[175]

Wini Brienes, az amerikai újbaloldalt elemezve a következő jelentős — az új- és régi baloldalt megkülönböztető eltérésekre mutat rá: Először is, a régi baloldal minden irányzata és szervezete megszállottja volt a Szovjetuniónak[176] (a kommunisták számára a Szovjetunió a „szocialista paradicsom", a szociáldemokraták számára a „nagy bűnös" megtestesítője, a trockisták számára pedig valami a kettő között), és politikájukat, valamint ideológiájukat a szóban forgó országhoz való viszonyulásuktól függően definiálták. Az újbaloldal számára a Szovjetuniónak közel sem volt akkora jelentősége. Másodszor, az új baloldaltól eltérően „a régi baloldal egészében véve azt a nézetet képviselte, miszerint az ipari munkásosztály az a hatóerő, amely a kapitalizmust szocializmussá változtatja" és „a lakosság munkásosztályhoz nem tartozó szegmentumaira nem tekintett a szocialista átalakulás támaszaként". Harmadszor „a régi baloldal a történelem, a kapitalizmus és a baloldali politika gazdasági interpretálását helyezi előtérbe", és „bizonyos kivételektől eltekintve olyan kérdéseket taglal, mint az elidegenedés, a bürokrácia. A kultúrát pedig a legjobb esetben is csak szekundárisnak tekinti." Az újbaloldal viszont ez utóbbi kérdésnek megkülönböztetett figyelmet szentelt és megkérdőjelezte a gazdasági determinizmust. Negyedszer, „a régi baloldal hitt a kapitalizmusnak fentről történő »progresszív« reformjában". Ötödször, „talán a legjelentősebb" különbség: „a régi baloldal tevékenységének fő szervezeti formája a politikai párt volt, míg az újbaloldal esetében nem ez a helyzet. Hatodszor, az újbaloldal a participatív (részvételi) demokrácia eszméjét és gyakorlatát érvényesítette. Hetedszer, a régi baloldalt főleg a forradalom „objektív forrásai" foglalkoztatták, míg az újbaloldal a „szubjektív feltételek" jelentőségére világít rá. És végül, „a régi baloldal inkább volt szocialista, mint az új". „A diákmozgalmak — legalábbis a mozgalom kezdeti szakaszában — nem voltak szocialista irányultságúak

a szó tradicionális értelmében." James Weinstein szerint Stangton Lynd „*Socialism, the Forbidden World*" című, 1963-ban a Studies on the Left-ben megjelent tanulmánya volt „az első explicit értekezés a szocialista perspektíva szükségességéről" az újbaloldalon belül.[177]

Az amerikai újbaloldal eszmeileg igen heterogén politikai mozgalom volt. „Visszatekintve elmondható — írta Dick Howard — hogy az újbaloldal elképesztően zilált képet mutatott. Mindenféle — a különböző problémák kapcsán vezetett kampányok egyesítette — politikai és erkölcsi meggyőződést magában foglalt, ami a színes amerikai „kabát" rendkívül összetett szövetét bizonyítja. A társadalom kritikusait nem a jövő víziója egyesítette, hanem a gerilla mozgalmak képzete, a velük való azonosulás, tekintet nélkül arra, hogy Castro híveiről, keresztényekről vagy trockistákról volt-e szó; azonosulás a kelet-európai értelmiséggel és ifjúsággal, akik szabadon mertek szólni a totális bürokrácia merev világában; azonosulás a vietnamiakkal, kínaiakkal, észak-koreaiakkal, sőt még az albánokkal is. A figyelmet az amerikai négerekre, az etnikai csoportok szegény rétegeire és a hagyományos munkásosztályra irányították. A mozgalom követői számára egyaránt fontos volt Camus és Marx, a biblia és *Az ellentmondásokról*, Nietzsche és Freud, Bakunyin és Tolsztoj. Mindez (egy ideig) összhangban állt a mindennapok átstrukturálására irányuló törekvésekkel, az ellenkultúra megteremtésével, miközben ugyanakkor harcok folytak az imperialista kapitalizmus mint legfőbb ellenség ellen is".[178]

Az újbaloldal mozgalmát valójában néhány tiltakozó mozgalom alkotta, mindenekelőtt a polgári jogokért harcoló mozgalom (Civil Rights Movement), az egyetemi reformot (University Reform Movement) a szólásszabadságot (The Free Speach Movement) követelő mozgalmak, a háborúellenes, vagyis a vietnami háború elleni mozgalom, néhány színesbőrű- és nőmozgalom. E harcias tiltakozó mozgalmak mellett meg kell említeni az ellenkultúra előretörését, illetve a hippimozgalmat, amely századunk kultúrájának fő jegyei iránt tanúsított gyűlöletével és radikális elutasításával az ifjúság sajátos kultúrforradalmának megteremtésén fáradozott.

A hippimozgalom virágzása idején, 1967-ben Martin Nicolaus, a kiemelkedő amerikai marxista (Marx *Grundrisse*-jének fordítója) a következőket írja: „Nem szeretném elhitetni, hogy a hippikultúra forradalmi erőt képvisel, illetve képvisel majd . . . , amely megváltoztatja a kapitalizmus alapvető politikai és gazdasági struktúráját, lehetséges azonban, hogy léte jelentősen aláássa majd a fennálló értékrendszert, amely lényeges a kapitalista társadalom zavartalan funkcionálása szempontjából."[179]

Bár néhány tiltakozó mozgalmat is magába foglalt, az amerikai újbaloldal mindenekelőtt diákmozgalom volt, amely az amerikai egyetemeken bontakozott ki. „Az újbaloldal — hangsúlyozza Martin Sklar és James Weinstein — lényegében egyetemista mozgalom. Tagjainak és aktivistáinak legnagyobb része a középosztálybeli családokból került ki, igen sokuk pedig a felső középosztályból."[180] A diákmozgalom az egyetemeknek az

amerikai társadalomban betöltött ellentmondásos társadalmi helyzete és szerepe miatt bontakozott ki. Christopher Lasch szerint „az egyetem funkciói között feszülő konfliktusok radikalizálták az egyetemistákat: az egyetem egyrészt a szabad gondolat központja, másrészt viszont erősen korumpált a hatalom, a különféle korporációk és a hadsereg által."[181] Ez „a radikalizmus abból az érzésből eredeztethető, miszerint az amerikai társadalomnak nem sikerült lehetőségeivel és megfogalmazott értékeivel összhangban élnie. A demokráciáról, liberalizmusról szóló mese félrevezetésnek bizonyult, olyan álcának, amely mögött a nagy korporációk neokolonialista háborút folytatnak, ízléssel, gondolkodással és szükségletekkel manipulálnak, hogy új jelentőséget tulajdonítsanak valamely terméknek, amely ugyanolyan mértékben degradálja, mint amilyen mértékben kielégíti a szükségleteket... Ez a radikalizmus azonban nem az anyagi szegénység tudatosodásának eredménye, hanem inkább az emberi viszonyokban és értékekben kifejezésre jutó szegénységgel hozható összefüggésbe."[182]

A radikalizált diákmozgalom fejlődési témáit, intencióit, az előtérbe állított problémákat, valamint ellentmondásosságát tekintve lényegében a hatvanas évek legtömegesebb baloldali egyetemista szervezetével — a Student for a Democratic Society-vel, az SDS-szel — vizsgálható szoros összefüggésben. Az SDS 1960-ban jött létre a szocialista irányvételű League for Industrial Democracy elnevezésű szervezetből (kétszázötven tag, nyolc egyetemi szervezet) és 1968-ban érte el erejének tetőfokát: százezer tagot tömörített mintegy négyszáz egyetemi szervezetbe. Irwing Howe az ismert jobboldali (szociáldemokrata) amerikai szocialista, aki nemigen rokonszenvezett a hatvanas évek diákmozgalmával, úgy tűnik, helyesen a következő három fázist különbözteti meg az SDS fejlődésében: „Az első fázist a populista testvériség jellemezte, és az az idealista törekvés állt homlokterében, amely az amerikai tradíció egalitárius törekvéseinek megvalósulását sürgette; kifejezett volt a politikához való ideológiamentes, sőt antiideologikus viszonya és a lokális közösségbe való visszavonulás stratégiája az elnyomott kisebbségeknek való segítségnyújtás céljából." „Az újbaloldal második fejlődési szakasza éles fordulatot képvisel: visszakanyarodást a testvéri szimpátiától a káros dogmákhoz, a szépségtől, a participatív demokráciától vissza az avantgard elit merevségéhez, a szeretet szellemétől és erőszaknélküliségtől vissza az erőszakért való kvázi-leninista lelkesedéshez."[183] Howe szerint 1970-ben, könyve írásakor, mintha kezdetét vette volna az egyetemista újbaloldal fejlődésének harmadik szakasza, amelyben frakciói a Weatherman-ek és Crazy-k „úgy tűnik, felhagynak azzal, amit ortodox leninizmusnak tartunk és az avanturista erőszak, a megjátszott elkeseredés, sőt a huliganizmus valamiféle keveréke felé fordulnak, szociálpatológikus tüneteket juttatva kifejezésre."[184]

„Az amerikai SDS történetére úgy is tekinthetünk — írja Dick Howard —, mint a forradalmi szubjektum keresésére",[185] amit alapvetően egy belső feszültség jellemzett. „Feszültség volt ugyanis azok között,

akik saját hsznukat tartva szem előtt szükségét érezték egy új társadalomnak, és ezért önmagukat és a hasonló szociális státusúakat tekintették a forradalmi mozgalom legitim tényezőjének, valamint azok között, akik önmagukat a kiváltságos középosztály részének érezték, és akiknek »radikálisokként« az a feladat jutott, hogy megszervezzék a valóban elnyomott csoportokat és támogassák harcukat."[186] Először az előbbiek léptek színre. „A jelentől a jövőbe vezető út stratégiája azon a meggyőződésen alapult — írja Kirkpatrick Sale az SDS első napjairól —, hogy a diákság, az egyetemi káder és az intelligencia létrehozhatja Amerika számára az újbaloldalt, méghozzá a törvényhozó hatalom, a gyárak, az utcák tömegeinek kizárásával, kifejezetten az egyetemre mint „a társadalmi változásokat sürgető mozgalom egyetlen lehetséges bázisára és tényezőjére"[167] támaszkodva.

Az 1972 tavaszán elfogadott Port Huron Statement (szerzője Tom Hayden, az SDS egyik kiemelkedő vezére) — az a dokumentum, amely egész 1968-ig az SDS egyfajta programnyilatkozataként funkcionált — előtérbe épp az egyetem szerepét állítja:

„1. Amerikában az újbaloldalnak *valóban* felkészültnek kell lennie intellektuálisan; munkaeszközként az értelemre, a tiszteletre és a gondolkodásra kell támaszkodnia. Az egyetem lehetővé teszi a politika számára, hogy az akadémiai élet segítője legyen, és az értelemmel áthatott akcióknak sem áll az útjában.

2. Az újbaloldalnak ahhoz, hogy jelentős társadalmi szerepet tölthessen be, át kell szőnie a társadalom egészét. Az egyetemek megoszlása ilyen értelemben eleget tesz ennek a követelménynek.

3. Az újbaloldalnak a fiatalokra kell támaszkodnia, azokra, akik a háború után nőttek fel, és a fiatalok további regrutálásának is figyelmet kell szentelnie. Ebben is az egyetem a legjobb kiindulópont.

4. Az újbaloldalnak fel kell ölelnie a liberálisokat és a szocialistákat... Mivel az egyetem értelmesebb intézmény a politikai pártnál, így lehetővé kell tennie, hogy e két tradíció vitát nyisson az őket megkülönböztető jegyekről, és hogy keressék a politikai szintézis lehetőségeit.

5. Az újbaloldalnak vitát kell kezdeményeznie az egész ország területén, amennyiben a nemzeti politika és a nemzeti apátia megváltoztatására törekszik. Az ideális egyetem a vita közössége...

6. Az újbaloldalnak korunk összetettségét olyan kérdésekké kell transzformálnia, amelyek minden emberi lény számára érthetőek és világosak. Magyarázatot kell adnia arra a reménytelenségre és közömbösségre, amely az embert hatalmába kerítette, hogy ez utóbbi felmérhesse saját személyes nehézségeinek politikai, társadalmi és gazdasági forrásait és szervezkedni tudjon a társadalom megváltoztatása érdekében. A feltételezett prosperitás, az erkölcsi önelégültség és politikai manipuláció időszakában az újbaloldal nem apellálhat kizárólag a gyomorra, mint a társadalmi reform hajtóerejére. A komoly egyéni erőfeszítéseket igénylő változások, alternatívák okát korábban nem tapasztalt alapossággal kell megindokolnia. Ehhez az aktivitáshoz pedig az egyetem a legmegfelelőbb hely."[188]

A fentiekből is kitűnik az a meggyőződés, miszerint a szükséges társadalmi változások legfőbb szubjektumai az egyetemek és az egyetemisták. „A társadalmi változásokat itt még mindig — amint azt a Port Huron Statement többi kitétele is bizonyítja — az amerikai demokratikus tradíció szellemében értelmezik, a népi önigazgatás, az egalitárius etika és a társadalmi igazságosság tradicionális amerikai eszméinek folytonosságában."[189] Ennek az ismert reformista politikának a legfőbb jelentősége pedig abban a radikális felismerésben rejlik — legalábbis Kirkpatrick szerint —, miszerint mindezek a problémák egymással szoros összefüggésben állnak és hogy az amerikai rendszer egészére vonatkoznak... Hogy az egyik területen kiütköző társadalmi betegségek szorosan összefüggnek más területekéivel, s így a megoldások sem lehetnek parciálisak."[190] Ám hamarosan, alig egy évvel később, azok lépnek színre, akik a középosztályhoz való tartozásuk miatti bűntudatukban a radikális változások más hatótényezői után kutatnak, és végül a „szegények", különösen pedig „a társadalomtól elszakadtak, az outsider-ek, a kizsákmányolt és üldözött fajok, valamint a színes bőrűek, a munkanélküliek mellé állnak", közöttük is elsősorban a fiatalok mellé.

A szegények potenciális radikalizmusát az SDS egyik vezető egyénisége épp a szegénységből és nyomorból vezeti le, amit a következőképp ecsetel: „A szinte törvényszerűen rossz lakáskörülményeket, a gyenge és megalázó szociális gondoskodást, a destruktív városrendezési politikát, a rendőrség kíméletlen magatartását, a nem megfelelő iskolákat és kommunális szolgáltatásokat... az elnyomás rendszereként éli át, ami így egészében véve túlnő az említett problémák mindegyikén."[191]

Nyomoruk folytán a szegények a radikális változások szubjektumává válhatnak, amint nyomoruk okának tudatára ébrednek. Egymaguk azonban erre nem képesek. Azért vannak az egyetemisták, hogy felvilágosítsák és megszervezzék őket. És mint ahogy az ifjú Marx 1843-ban azért száll síkra, hogy „a szenvedő emberiség" egyesüljön a „gondolkodó emberiséggel" a radikális társadalmi változások érdekében, ugyanígy a radikalizálódott amerikai diákság is a szegények és a gondolkodók szövetségében látja a társadalmi változások zálogát a hatvanas években. Arról, hogy miként jöhet létre ez a szövetség az olyannyira különböző társadalmi környezetből kikerülő társadalmi csoportok között (ahol az egyik csoporthoz tartozók „azért vesznek részt a mozgalomban, mert a fennálló rendszerben már nincs mit elérniük", a másik csoportbeliek pedig azért, mert „túl sokat kaptak tőle"),[192] Tom Hayden a következőket írja: „A diákság hoz magával valamit, és puszta jelenléte is azt sugallja a szegényeknek, hogy aktivista eszméik végül mégis helyesek lehetnek. Egyedül a diákság mondhatja: »Nézzétek, mi abban a világban élünk, amely váltig azt állítja, hogy ti alkalmatlanok vagytok, de mi tudjuk, hogy ez hazugság...« A diákok láthatóvá és ijesztővé tehetik a szegénység problémáját... Végül a diákok és a szegények kölcsönösen lehetővé tehetik egymás számára, hogy valóságosnak érezzék magukat."[193]

A feszültséget, amelyről James Weinstein beszél, már 1962 végén és

1963 elején a következő alternatíva élezte ki: Vajon az egyetem keretében, a diáksággal, vagy pedig az egyetemen kívül, a szegénységgel karöltve kell-e a mozgalmat megvalósítani? Erről a feszültségről, illetve az SDS számára sorsdöntő alternatíváról Sale a következőket írja: „A két alternatíva közötti feszültség közvetlenül is kifejezésre jut az évtized folyamán a diákmozgalom minden fázisában, több dilemma elé állítva az érintetteket: Vajon az egyetem a valóságos társadalmi változásokat kieszközölni tudók fészke-e, avagy azok üvegháza, akik ellenállnak ezen változásoknak? Vajon a társadalmi változások igazi hatótényezői-e az egyetemisták, avagy el kell hagyniuk a campus-okat és a külső, »valós« világban kell hatást kifejteniük? Vajon az egyetemek olyan bázisok-e, ahonnan sikeresen támadható a társadalmi rendszer, vagy pedig a rendszer olyan bástyái, amelyek épp e rendszer kegyenceinek a kitermelői? Az első lehetőség a Berkley Free Speach Movement-hez, az egyetemista hatalom létrehozásához, a lázadások robbanásszerű elterjedéséhez vezet az egyetemeken; a másik viszont a gettók megszervezéséről szóló SDS tervezetekig, a szabadegyetemekig, az ifjúsági gettó „dropp out" kultúrájáig visz el . . ."[194]

1964 elején az SDS elfogadja a The Economic Ressearch and Action Project (ERAP) című tervezetet és ezzel összhangban a diákság aktivistái elhagyják az egyetemet és a nép közé: a szegények, a színes bőrűek, a gettók lakói közé mennek, hogy felvilágosítsák és forradalmi szubjektummá formálják őket. Mintha az SDS-be tömörült egyetemistákat századunk hatvanas éveiben Pavel Akszelrod orosz narodnyik 1870-ben megfogalmazott szavai vezérelték volna: „Aki a nép javáért kíván cselekedni, el kell hogy hagyja az egyetemet, le kell hogy mondjon kiváltságos helyzetéről, családjáról, sőt hátat kell fordítania a tudománynak és művészetnek is. Meg kell hogy szakítsa a magasabb osztályokhoz fűződő minden kapcsolatát, le kell rombolnia maga mögött minden hidat, önként kell elvágnia minden visszavezető utat. Egész belső lényét át kell formálnia, hogy együtt érezzen a nép legalacsonyabb rétegeivel, nem csak ideológiai, hanem a mindennapi élet viszonylatában is."[195]

„Az SDS — Sale szerint — a hatvanas évek széles körű neonarodnyikos szellemiségének csak egy része, egyike az elsőknek azon szervezetek közül, amelyeket ez a szellem ösztönzött és mozgósított, az egyetlen, amely direkt támadást intézett a gettók ellen, és amely ezt a gyakorlatot az elmélet és gyakorlat terén egyaránt szorgalmazta."[196]

Habár az SDS „forradalmi trajektóriáját" (Tom Hayden)[197] keresó kivonulása az egyetemről hatással volt arra, hogy az SDS-en belül elkészüljenek az első — igaz nem marxista — elemzések az Egyesült Államok gazdasági és társadalmi valóságára vonatkozóan, egészében véve azonban ez a szegények körében tett kirándulás egyfajta antiintellektualizmus kibontakozásához vezetett, amely majd lényeges jellemzőjévé válik a hatvanas évek amerikai újbaloldalának. „1965 nyarán derült ki, hogy az ERAP elhibázott lépés. A narodnyikokhoz hasonlóan az »eraposok« is meggyőződtek arról, hogy »a népet« nehezebb megszervezni, mint gon-

dolták, és lassanként tudatára ébrednek annak, hogy a társadalmi változások nem valósíthatók meg a harciasság fokozása és közvetlen konfrontáció nélkül."[198]

Időközben, 1964 tavaszán a főként egyetemistákat tömörítő Progressiv Lavour Movement Progressiv Labour Party (PLP) néven párttá alakul. A PLP egyik fő feladatául az amerikai fekete bőrű diákság és ifjúság megszervezését tűzte ki. Ez egy igen jól szervezett és harcias szervezet volt, tagjai pedig kommunistáknak és marxistáknak vallották magukat. Mindemellett a szervezet kifejezetten szektás és sok tekintetben dogmatikus jellegű. A PLP tevékenységét az SDS-en belül fejtette ki, mint annak legszervezettebb és legharciasabb része, így az SDS jelentős radikalizáló tényezőjévé vált, különösen az imperialistaellenes harcra ösztönző szerepét illetően.

1964 őszén Amerika egyik elit egyetemének, a kaliforniai Berkley-nek a hallgatói is a nemzeti színtérre lépnek. Az itt megalakult Free Speach Movement vezeti a diáksztrájkot, az egyetem helyiségeinek elfoglalását és a diákság harcát. Ebben a harcban lépnek fel a diákok először tömegesen és határozottan, nemcsak az egyetemi adminisztrációval, de az amerikai életvitel sok lényeges jegyével szemben is. 1965 tavaszán, az amerikai katonai eszkaláció folytán a vietnami háború kerül az SDS aktivitásának középpontjába. Az ez év őszén kezdődő óriási háborúellenes tüntetések az SDS-t mind nyíltabban sodorják imperialistaellenes pozíciók felé. Ennek keretében fokozódik a szervezet „harmadik világ népeinek" — különösen pedig az antiimperialista harcokban részvevőknek — nyújtott ideológiai és politikai támogatása. A háborúellenes tevékenység és a militáns csoportok fellépésének, különösen pedig az egyre erősebb színes bőrű mozgalom hatására az SDS ideológiájában és politikájában jelentős eltolódás történik. A főként erkölcsi fogantatású kritikát, amelynek fókuszában a demokrácia kérdése áll, most az imperializmusnak és az Egyesült Államoknak mint vezető imperialista hatalomnak az ideológiai-politikai kritikája váltja fel.

1966 folyamán a diákság az SDS vezetésével megszáll több egyetemet, megakadályozza az oktatást. Jelszavuk: Ellenállást tanúsítani a fennálló rendszerrel szemben! „Meggyőződésünk — írja az SDS egyik lapja, a The Movement —, hogy a hatalom az egész társadalomban illegitim, és hogy továbbra sem válaszol a közvélemény követeléseire, a normális politikai nyomásra. Ez a meggyőződés ellenállásra *kényszerít* bennünket — arra, hogy leállítsuk és akadályozzuk a katonai-politikai gépezetet mindenütt, ahol csak sebezhető. Csatlakozunk az ellenállási mozgalomhoz anélkül, hogy túlzott optimizmussal hinnénk: véget tud vetni a háborúnak. Ezért is nevezzük ellenállásnak, nem pedig forradalomnak, mert a magát jól besáncolt hatalom túlontúl erős ahhoz, hogy megdönthetnénk. Az ellenállás legjobb esetben nyugtalanságot kelt és elodáz, növeli a belső konfliktusokat, ami a háborút egyre költségesebbé teszi, marginális segítséget nyújt a vietnamiaknak. A háború kimenetelének ugyanis e nép törekvése a legfőbb determináló tényezője. Az ellenállás legjobb esetben

országszerte elhinti majd a közvetlenül az imperializmus és a belső exploatáció ellen irányuló mozgalom magvát."[199]

Ám az ellenállás koncepciójának hangsúlyozásával párhuzamosan egyre gyakrabban bukkan fel a forradalom fogalma is. 1967 tavaszán az SDS alapvető feladatának a forradalmi tudat fejlesztését tartja. Greg Calbert, az SDS egyik vezetője 1967 februárjában többek között a következő szavakkal fordult a Princeton Egyetem diákjaihoz: „A radikális vagy forradalmi tudat nem más, mint önmagunk nem szabad, elnyomott voltának felismerése — és végül önmagunknak azon elnyomottak egyikeként való tudatosítása, akiknek egyesülniük kell ahhoz, hogy megváltoztassák saját egzisztenciájuk objektív feltételeit, hogy feloldják a lehetőségek és az aktualitás közötti ellentmondásokat. A forradalmi tudat elvezet az egyén szabadságáért folytatott harchoz, amelyet az elnyomatás terhében osztozóknak kell megvívniuk. Elsődleges feladatunk a forradalmi tudat fejlesztése, a szabadság hiányának tudatosítása."[200] Ugyanazon év tavaszán az SDS egy másik kiemelkedő aktivistája, Paul Bühle elindítja a Radical America című folyóiratot, amely a Studies on the Left megszűnését követően (1967) az újbaloldal egyetlen elméleti folyóirata lesz.

A fennálló rendszer elleni harc szubjektumai után kutatva — mely harcot egyre gyakrabban illetik forradalmi jelzővel — a PLP 1967 elején alkalmazza először az osztályszempontú megközelítést a politikai és propaganda jellegű tervezetek készítésekor és síkraszáll a diákok és munkások szövetségének megalakításáért. Ekkor keletkezik az új munkásosztályról szóló elmélet is, amely a diákságot is ehhez az osztályhoz sorolja. Ezen elmélet szerint az új munkásosztályhoz tartoznak mindazok, akik „képzettségi alapot követelő műszaki, hivatalnoki és professzionális tevékenységet végeznek" és azok is, akik az iskolákban és egyetemeken oktatnak és tanítanak. Az új munkásosztály központi helyet foglal el a termelésben, vagyis rendkívüli funkciója van a fejlett ipari társadalmakban. Mivel az egyetemisták is e munkásosztályhoz tartoznak, így a korszerű amerikai kapitalizmus termelési folyamatának szerkezetileg legrelevánsabb és legszükségesebb komponensévé válnak."

Mint ilyenek egyre jelentősebb tényezők „az amerikai társadalom stabilitása" és „nélkülözhetetlenek a gazdasági rendszer funkcionálása" szempontjából. Az új munkásosztály teoretikusai azt remélték, hogy amint az osztály képviselői „strukturális és műszaki jelentőségük tudatára ébrednek" az amerikai kapitalizmus fenntartását, fejlődését és racionalizálását illetően, tudatára ébrednek „saját erejüknek is mint a társadalmi változások fő mozgatói". Az új munkásosztály tudatosodásának e folyamatában a diákság „avantgard szerepet játszhat oly módon, hogy az egyetemeken, majd minden munkaközösségben hozzálát az ellenőrzésre és participációra vonatkozó követelések megfogalmazásához". A diákság vezette harc, függetlenül attól, hogy a diákság relatív kis számát ölelte fel, azért jelentős, mert elindítja az új munkásosztály tudatosodásának folyamatát.[201]

Az új munkásosztályról szóló elméletet az SDS aktivistái már egy év múlva sutba vágták. 1967 nyarán sor kerül a hippimozgalom tömeges előretörésére, amelynek legnagyobb részét szintén egyetemisták alkotják. Ez a diákmozgalomnak és magának az SDS-nek is új dimenziót ad. A kiemelkedő irodalmár és az utópista gondolat ideológusa, Paul Goodman, a hippimozgalom tagjai által képviselt alapvető értékeket és jegyeket igyekszik társadalmilag affirmálni. Ezek az értékek Goodman szerint a következők: „... inkább a közösségre, mintsem az ideológiára alapozott szolidaritás, a közvetlen és nyílt stílusú kommunikáció, a demokrácia iránti fogékonyság, a társadalmi státus és előrehaladás, valamint az osztályok arisztokratikus mellőzése, szelektivitás az életszínvonal gazdagságát illetően, az autentikusságra való törekvés és állhatatos kitartás a maguk választotta értékek mellett, határozott kiállás a saját álláspont kialakítására való jogért, elutasítása a standardizálás bánásmódnak, a vezetés egésze iránt — a legmagasabbtól a legalsóbbig — tanúsított kifejezett bizalmatlanság, az anarchikus szervezet és közvetlen akció iránti vonzalom, az intézményrendszerrel szemben érzett illúzióvesztés, és hit abban, hogy jelentős társadalmi funkciót töltenek be.[202]

A hippik elutasították a kései polgári társadalom technokrata civilizációjának alapvető kultúrértékeit, ők képviselték az ellenkultúra mozgalmát. Theodor Roszak a következőképpen jellemzi ezt a mozgalmat: „Az ellenkultúra nem... fegyelmezett mozgalom. Természeténél fogva a középkori keresztes háborúkra hasonlít, színes körmenet, amely útközben szüntelenül befogadja és veszíti híveit... Egyesek csak rövid időre csatlakoznak, hogy bekapcsolódjanak egy-egy pillanatnyi harcba, az egyetemi lázadásokba, a háborúellenes akciókba, a háborús igazságtalanság elleni tüntetésekbe. Mások viszont annyira kiestek a társadalom kegyeiből, hogy nincs más választásuk, mint kitartani ezen az úton, míg a szent városig nem érnek... De hol ez a technokrácia túloldalán elterülő szent város, és milyen is lehet — erről folyik a beszélgetés menetközben, néha ostobán, máskor okosan. Sokan a körmenetből valószínűleg csak azt tudják pontosan, milyennek *nem szabad* lennie. Néhány eleselmélőnek külön érzéke van annak a helynek a meglelésére, ahol megszűnik a technokrácia és az új Jeruzsálem kezdődik... Ők tudni vélik, hogy a jó társadalom létrehozása elsődlegesen nem szociális, hanem pszichikai feladat, az őket követő tömeg pedig ezt a víziót vonzónak találja. A korunk társadalmától elszakadt ifjúságot mindenekelőtt az teszi kulturális fenomenné, hogy az ideológiákon túl a tudat szintjét veszi célba, megkísérli átalakítani önmagunk, a másik ember és környezetünk átélését."[203]

1968 tavaszán sztrájkba lépnek a Columbia Egyetem diákjai és néhány napig megszállva tartják ennek az elit New York-i egyetemnek az épületeit. A diákoknak ez a lázadása — amely hevességét és tömegességét tekintve túlszárnyalta a 64-es Berkley-i lázadást — detonátorként hat: a diákság több tíz egyetemi college-ben követi példájukat Amerika-szerte. Összetűznek a rendőrséggel, még a katonasággal is, akiket az egyetemisták leosillapítására vezényeltek ki. Az SDS-ben egyre erősödött a meg-

győződés, hogy a hatalom által alkalmazott erőszakra sajátos politikai erőszakkal kell válaszolni. A diákok támadása most már nyíltan az imperializmus jegyeit viselő társadalmi rendszer ellen irányult, és így nagyobb hangsúlyt kap az a követelés, hogy a rendszerrel szemben tanúsított ellenállást forradalommá kell transzformálni.

Az SDS — fennállásának ebben az utolsó szakaszában (1968—1970) — jelentősen megváltozott a Port Huron Statement időszakához képest. Hogy mekkora változásról van szó, bizonyítja az alábbi, 1970-ben megjelent cikkből vett idézet: „Mi az SDS-ben hisszük, hogy az imperializmus problémájának egyetlen megoldása a szocialista forradalom lehet. A társadalom alapvető struktúráját meg nem változtató liberális reformok nem vethetnek véget a munkásnép gazdagok általi kizsákmányolásának. Ahhoz, hogy szabadok legyünk, a gazdaságot és társadalmi életet teljes ellenőrzés alatt tartó imperialista monstrumot kell földig lerombolni és szocializmussal felcserélni. Szocialista forradalmon mi Amerika teljes átszervezését értjük. A munkások ellenőrzik majd az általuk megtermelt javakat és gazdagságot. Az iskolák, a közlekedés, a lakóházak és a társadalmi jólét minden más intézménye a nép — nem pedig az országot irányító gazdagok maréknyi csoportjának — ellenőrzése alá kerül majd. A feketék és színes bőrűek ellenőrzés alá vehetik közösségeiket és visszaállíthatják azt a kultúrát, amelyet az évszázados imperialista egyeduralom elvett tőlük. A nők elutasítják azt a másodlagos szerepet, amelyet a kapitalista Amerika osztott ki rájuk és a férfiakkal együtt fejlesztik tovább az emberi viszonyokat. Az SDS a múltban elsősorban egyetemistákat tömörített, mi több, egy időben az egyetem reformjáért harcolt, ami csak növelte volna az egyetemisták által élvezett privilégiumokat. Az SDS azonban tömegesebbé válik, mert ahhoz, hogy Amerikában megvalósuljon a forradalom, olyan ifjúsági mozgalmat kell létrehozni, amelynek nemcsak az egyetemistákat, hanem azon fiatalok tömegeit is fel kell ölelnie, akik az iskolák falain kívül rekedtek. Mi a munkásosztály ifjúsági mozgalmát építjük, azét a munkásosztályét, amely tudatában van annak, hogy az imperializmus és annak uralkodó osztálya a szocializmus legfőbb ellensége."[204]

Az SDS-ben ugyanis a szervezet erejének tetőpontján — 1968-ban — az a nézet válik uralkodóvá, miszerint nem lehet a diákság a forradalmi változások kizárólagos szubjektuma. Ezt a szerepet a forradalmi ifjúságnak kell átvennie, amelyen belül a munkásifjúságé a vezető szerep. Jelszavuk a forradalmi ifjúsági mozgalom létrehozása lett. Szinte programadó alapokmánnyá vált szövegében Klinsky, az SDS egyik vezető egyénisége a következőket írja: „Az SDS ebben a történelmi pillanatban legfontosabb ideológiai döntése előtt áll: a munkásosztályhoz való politikai viszonyát kell meghatároznia. A mozgalom résztvevőinek rá kell ébredniük arra, hogy a diákság egyedül nem lesz képes a kapitalizmusnak — ennek az ember leigázásán alapuló rendszernek — a megdöntésére. A fő feladat most az, hogy megpróbáljunk túllépni azokon a korlátokon, amelyek a harc kizárólagos diákmozgalom voltából

erednek. Fel kell ismernünk azokat a lehetőségeket, amelyek az egyetemen belül és kívül egyaránt új harcostársakra segítenek rátalálni... Az a nézet, hogy meg kell maradnunk imperialistaellenes diákszervezetnek, többé nem felel meg a valós helyzetnek. Mozgalmunk olyan szervezetet követel, amely az ifjúságot — mégpedig az osztálytudattal rendelkező, és nem csak az egyetemi ifjúságot — tömöríti. Ez azt jelenti, hogy harcunk a nép harcának részévé kell hogy váljon. Diákmozgalom lévén képesek vagyunk megszervezni az ifjúságot, amennyiben az őt különösen érintő kérdéseket helyezzük előtérbe, és meg tudjuk nyerni a munkásifjúságot is osztályöntudatos, antikapitalista mozgalmunknak. A munkásfiatalok: a) megerősítik majd a munkások között az antikapitalista mozgalmat, b) biztosítják a diákmozgalom és a munkásnép mozgalma közötti szerves kapcsolatot, c) olyan erőt képviselnek majd, amely kritikusan viszonyul a munkások idősebb generációihoz."[205]

Ezzel az SDS radikalizálódását tükröző politikai fordulattal a hatvanas évek második felében — a fordulat indoklása céljából — egy dogmatikusan értelmezett marxizmus frazeológiája és koreográfiája párosult. Az a követelés, hogy a diákság mondjon le saját szervezeteiről, harcáról és e harc specifikus professzionális, társadalmi és politikai céljairól, hogy egy — egyébként nem létező és az adott feltételek mellett megvalósíthatatlan — forradalmi ifjúsági mozgalom részévé váljon, a diákmozgalom széthullásához vezetett. Íme, hogyan vélekedik erről Kirkpatrick Sale, az SDS talán egyik legjobb elemzője: „Az egyetemistáknak — akik épp kezdtek tudatára ébredni saját radikalizmusuknak és az amerikai baloldalon belüli lehetséges szerepüknek, az SDS azzal a bölcsességgel állt elő, hogy a társadalmi változások igazán jelentős tényezői csakis az ipari munkásság, vagy a gettók négerei, és a „harmadik világ" forradalmárai lehetnek.

Az SDS fenti elemzése a szervezet gyűléseire özönlő és a szervezeten belüli vezető szerepet a lehetséges kellemetlenségek ellenére is vállalni kész diákokkal szemben olyan követelményeket támasztott, hogy mondjanak le egyetemista voltukról, szűnjenek meg egyetemistának lenni és oszlassák fel az egyetemeket. A korporatív liberalizmus lerongyolódott elméletét felváltó, integratív ideológia után kutató ifjúságnak az SDS csak egy kölcsönvett marxizmus rosszul megfogalmazott dogmái és más forradalmárok elmélete iránt érzett — de át nem ruházható — odaadását tudta felkínálni...

„Nem az SDS vezetősége által kialakított politikai álláspontok voltak elsősorban kérdésesek, és nem is az, hogy a vezetőség tudás és világnézet tekintetében egyaránt felette áll a szervezethez csatlakozóknak — a döntő tényező az volt, hogy az SDS vezetőségének egyszerűen megszakadt a kapcsolata a tagság és a potenciális tagság nagy részével. Sőt mi több, nem sikerült radikális politikát kidolgoznia a militáns diákság számára sem, akik ezért arra kényszerültek, hogy a szervezeten kívül vagy még gyakrabban, egyáltalán ne keressék azt. Az elkövetkező hónapokban és években a diákság ugyan tovább aktivizálódott, de most

már elméleti megalapozás vagy kidolgozott politikai koncepció nélkül... Ez azt jelenti, hogy az SDS alkalmatlanná vált egy egységes politikai arculat kialakítására,"[206] s ezzel megkezdődött a mozgalom szervezeti és politikai felbomlása — szögezi le Sale.

1969 első felében az SDS tagsága csökkenni kezd, vezetősége pedig a szervezet belső életére korábban jellemző részvételi demokrácia helyett az egyénnek a szervezettel szembeni föltétel nélküli alárendeltségét igyekezett bevezetni — elvben és gyakorlatban egyaránt. E szigorú fegyelem az összes szervezettől megkövetelte a központi vezetőséggel szembeni engedelmességet. Az SDS-en belül azonban, a vezetőség említett törekvései ellenére, a hatalmi fölényért harcolva egyre-másra önállósulnak az igen különböző eszmei-politikai irányzatú szervezetek és csoportok: az anarchisták, a trockisták, maoisták, kommunisták, szocialisták, a fekete párducok, a hippik és mások. Az év nyarán megalakul az a két vezető csoport, amelynek összetűzése folytán az SDS végképp két szervezetre szakadt. Egyrészt a Progressiv Labour Party-ra, amely legfőképp a diák- és munkásifjúság közötti szövetség létrehozásán fáradozik, hisz szerinte a forradalom fő szubjektuma az amerikai munkásosztály. Másrészt megjelennek a Weatherman-ek, akik az „újbaloldal álláspontjainak a régi baloldal argumentumaiba bújtatott furcsa keverékét képviselik".[207] A Weatherman-ek tevékenységüket arra a megítélésükre alapozták, miszerint a világon folyó harcok közül az a legfontosabb, amely az Egyesült Államok imperializmusa és a „harmadik világ" népfelszabadító mozgalmai között folyik. Szerintük az amerikai forradalmároknak a lehetőségeik szerint mindent meg kell tenniük „hogy segítsék ezeket a népeket az imperializmus elleni harcban". A liberális értelmiség és a fehér munkásosztály rövid és hosszú lejáratú érdekeire való tekintettel nem léphet fel forradalmi erőként. A progresszív, mégpedig a forradalmi amerikai ifjúság feladata, hogy hazájában kiépítse az imperializmus elleni harc frontját, amely a fegyveres harctól sem riad vissza. Ez a harc egy olyan szigorúan centralizált forradalmi párt — káderszervezet — létrehozását igényelte, amely szükség esetén illegális szervezetként is működhet. A forradalmi harc egyetlen lehetséges tényezője Amerikában szerintük csak egy ilyen szervezetbe tömörült, politikailag szervezett ifjúság lehet, amely a végsőkig önfeláldozóan a forradalom ügyének szenteli magát.

Az SDS felbomlása után, a Weathermanek 1969 végén illegalitásba vonulnak és áttérnek a fegyveres harcra, vagyis városi gerillákként fejtik ki tevékenységüket. A tagok nagyobb részét letartóztatják, többen életüket vesztik a rendőrséggel való összetűzésekben. 1970 elején vezetőik utolsó csoportja pedig figyelmetlenségből egy pokolgéprobbanás áldozata lesz, Greenich Village-i rejtekhelyén.

1970-ben az SDS ténylegesen is megszűnt, megszűnésével pedig az újbaloldal egyéb mozgalmainak is apálya áll be. Herbert Marcuse, az amerikai, illetve az újbaloldalt elemezve a következőket mondja: „Az újbaloldal nem szenvedett hajótörést. Hajótörést azok a hívei szenvedtek,

akik hátat fordítottk a politikának."[208] Az újbaloldal nem szenvedett olyan vereséget, amely örök időkre likvidálná a politikai színtérről azért, mert „ez a mozgalom magában a fejlett kapitalizmus struktúrájában gyökerezik".[209] Marcuse szerint az újbaloldal mozgalmának történelmi szerepe mindenekelőtt abban van, „hogy *újra definiálta a forradalom fogalmát*, a szabadság új lehetőségének, valamint — a fejlett kapitalizmus teremtette (és ugyanakkor útját állta) — szocialista fejlődés új lehetőségeinek viszonylatában".[210]

„Az újbaloldal volt tulajdonképpen az, amely a radikális társadalmi változások átfogó, bár elfelejtett és háttérbe szorított dimenzióját újra napirendre tűzte, valamint — bár rendszertelen és igen éretlen formában — zászlajára tűzte egy minden korábbi forradalomtól eltérő forradalom eszméjét. Ez a forradalom felelt volna meg ugyanis a késő kapitalizmus teremtette feltételeknek. Hordozója pedig egy szélesebb értelemben vett és társadalmi létében és tudatában megváltozott munkásosztály lehetett volna, amely a korábbiakban független középosztály jelentős rétegét és az intelligenciát is magába foglalta volna. Ösztönzője és forrása nem annyira az anyagi elszegényedés, mint inkább a kierőszakolt szükségletek és kielégítésük, a „bőség társadalmának" nyomora és esztelensége elleni lázadás. A kései kapitalista társadalom bizonyosan újratermeli az elszegényedés és kizsákmányolás durva formáit is, ám mégis világos, hogy a fejlett kapitalista országokban a radikális fordulat hajtóerői már nem elsősorban a „proletariátus" köréből toborzódnak, és hogy a követelések most a minőségileg más életformát és a minőségileg más szükségleteket célozzák.

Az újbaloldal követeléseiben és harcában *totalizálta* a fennálló rendszerrel szembeni lázadását. Megváltoztatta a lakosság széles rétegeinek tudatát."[211]

Az újbaloldal mozgalmának elméletellenessége

Az újbaloldal mozgalmában résztvevők legnagyobb része — az NSZK diákmozgalmától eltérően 1965 és 1969 között — elméletellenes magatartást tanúsított. A tagoknak erről az elméletellenes hangulatáról — valamiféle elméletellenes mentalitásnak is nevezhetnénk (Marcuse) „antiintellektuálisnak" mondja) — mozgalom minden elemzője szól. A újbaloldal legfőbb elve — írja Christopher Lasch, az, hogy „a forradalmi mozgalomnak nincs szüksége elméletre, azért, mert az majd a mozgalom napi harcaiban spontánul alakul ki."[212] „Sajnos, a radikálé új archetípusa — ahogy Hall Drapper nevezte — jobb szeretne nem törődni az elmélettel. A társadalom átalakulásáról szóló bárminemű eszmerendszernek elutasítását nem átmeneti csapásként, hanem kedvezően ítéli meg."[213] Michael Harrington szerint az újbaloldal képviselői „nem az Európából átvett, elmélethez és történelemhez kötődő jövőképből in-

dulnak ki, hanem a demokratikus elvek és a nem demokratikus valóság között feszülő ellentmondás érzetéből."[214]

Az elmélet iránti szükséget háttérbe szorító érzelmi tényezőket Russel Jacoby is hangsúlyozza. „Az elmélet és elmélkedés elvetése a szubjektivitás érvényesítésének következménye. Az elmélet úgy tűnik, politikailag tehetetlen, az egyén szempontjából pedig valószerűtlen és távoli. Egyedül az emberi szubjektivitás — a személyes élet — az, ami fontos és konkrét. A személyesre mondták, hogy politikai, a politikaira, hogy személyes. A kettő egybeesése szükségtelenné teszi a külön-külön való tanulmányozást. Az elmélet, a kritikai gondolkodás helyébe az emberi kapcsolatok, az érzelmek és intuíciók lépnek. Közvetlenségükkel behatolnak az elmélet és gondolat lényegébe — a közvetettségbe. Jelenlétük immár e téren is — mint szubjektív érzés — elüldözi a gondolatot, a pót- és hátsó gondolatot egyaránt. Jelenlétük az elméletbe közvetlenséget visz, ami megfojtja a gondolatot."[215] Dick Howard is hasonlóan gondolkodik: „Ha valami az újbaloldalt mint *mindennapi gyakorlatot* jellemezte, az a jövő víziójának tagadása (elvitatása) és ragaszkodása ahhoz, hogy az emberek a jelenben éljenek, hogy itt és most testet öltsenek az új társadalmi viszonyok."[216]

Az újbaloldal és központi része — a diákmozgalom — nem marxista mozgalomként jött létre, és kezdetben sem vett olyan fejlődési irányt. E mozgalom fő ismérveiről Wini Breines a következőket mondja: „Nem hisznek a munkásosztály forradalmában vagy a társadalmi változások és politikai szervezetek marxista elemzésében; jobbára figyelmen kívül hagyják a baloldal USA-beli történetét, de a baloldal történetét általában is; számukra az egzisztencializmus, nem pedig a marxizmus a releváns."[217] Az SDS alapító okmánya — az 1962-es Port Huron-i kiáltvány — elveti a kommunizmust, amelynek nem sikerült megvalósítania a proklamált elveket: nem vált az ember emancipálásának vezető világmozgalmává. Kijelenti, hogy bár Marx humanizmusa sokat mondhat számunkra, fogalmi eszköztára időszerűtlenné, végső víziója valótlanná (hihetetlenné) vált."[218]

A diákmozgalom és az újbaloldal más mozgalmainak tagsága tapasztalat, érzés, gondolkodás és törekvés tekintetében nem talált eszmei támaszra, sem pedig elméleti kifejezőre a tradicionális marxista elméletben, vagyis a II. és III. Internacionálé marxizmusában.

Mindennek ellenére az amerikai újbaloldal elemzői közül többen hangsúlyozzák, hogy a diákmozgalom sok aktivistáját politikai tevékenysége kezdetétől a „nyugati marxizmus" irányzatai és interpretációi inspirálták. Elsősorban a frankfurti iskola, képviselőit említjük: Max Horkheimert, Theodor Adornot, Erich Frommot, különösen pedig Herbert Marcuse-t. Bruce Brown szerint a frankfurtiak mellett érezhető volt még Lukács György, Ernest Bloch, Wilchelm Reich és Henri Lefebvre hatása is.[219] Egy másik szerző szerint az elidegenedés fogalmának frommi tolmácsolása a *Marx's Concept of Man* (1962) című műben nagy hatással volt a diákmozgalmak aktivistáira."[220]

Marcuse hatása volt azonban kétségtelenül a legnagyobb. Bár megállapítja, hogy a diákmozgalom az USA-ban „sohasem volt »marcuseanus mozgalom«", Paul Breines mégis kiemeli, hogy „Marcuse gondolatának általános struktúrája kulcsfontosságú tényezője volt a mozgalom önmegértésének és konstituálódásának."[221] „Marcuse-nak az »egydimenziós emberre« vonatkozó elemzései az újbaloldal széles köreiben rögzültek, mert megegyeztek a mozgalomhoz csatlakozók tapasztalatával: a szóban forgó generáció egy része kezdte megérteni, hogy élete egydimenziós egzisztencia, ezt éli és ezt kell élnie, amit viszont már nem tudott tolerálni. Marcuse-nak az iparilag fejlett társadalmakban megerősödő „új politikára", valamint az e politika életre hívta oppozíció új típusára vonatkozó elemzései is az újbaloldal középpontjába kerültek: a korszerű termelési, fogyasztási, adminisztrációs és romboló technikák a társadalmi-politikai dominancia, manipuláció és elidegenedés radikálisan új formáit termelték ki... Mindez megköveteli, hogy a gazdasági-politikai forradalmat — amennyiben az egyáltalán lehetséges — megelőzze az emberek tudatának, értékrendszerének, ösztöneinek, vágyainak és szükségleteinek radikális és kollektív megváltozása (módosulása). Azáltal, hogy a fennálló társadalom a fantáziát, az immaginációt és esztétikát is bevonta a hegemónia rendszerébe, és a modern technika uralkodóvá vált formái megteremtették, de ugyanakkor le is blokkolták a »felszabadulás fantasztikus lehetőségeit« lényegessé vált a fantázia, immagináció és esztétika kritikai elméletté és gyakorlattá való újra egyesítése."[222] Marcuse-nak épp ezek a gondolatai inspirálták leginkább az újbaloldal képviselőit — állítja Breines.

Másrészt viszont a „régi baloldal tradicionális marxistái elvetették az újbaloldal szkeptikus humanizmusát, moralizmusát, individualizmusát, azt a ködös egzisztencialista álláspontot, amelyben inkább valamiféle anarchisztikus, mintsem osztályalapokon álló átrsadalmi és politikai marxista elemzést láttak. Az újbaloldal növekvő iparellenes és ökológiai irányvételét a régi baloldal romantikusnak és reakciósnak minősítette. Az újbaloldal pártolta nem konvencionális életstílust (kábítószer, szabad szerelem stb.), a politika megkívánta komoly kötelességek hűtlen elhagyásának értelmezték."[223]

(Befejező része a következő számban: *A marxizmus felvirágzása a hetvenes években)*

Árokszállási Borza Gyöngyi fordítása

Jegyzetek

[173] Michel Harrington: The Mystical Militants, in: Beyond the New Left (szerk. Irving Howe), The McCall Publishing Company, New York, 1970., 34. o.

[174] Herbert Marcuse: Kraj utopije. Esej o oslobođenju, Stvarnost, Zagreb, 1972., 39—40. o.

[175] Uo. 42. o.
[176] Lásd: Wini Brines: The Great Refusal. Community and Organization in the New Left 1962—1968., Praeger, New York, 1982., 15—16. o.
[177] Lásd: For a New America, Random House, New York, 1970., 19. o.
[178] Dick Howard: The Marxian Legacy, The MacMillan Press, London, 1977., 19. o.
[179] Martin Nicolaus: The Crisis of Late Capitalism, in: The Revival of American Socialism, Oxford University Press, New York, 1971., 14. o.
[180] Martin Sklar—James Weinstein: Socialism and the New Left, in: For a New America, Random House, New York, 1970., 319. o.
[181] Christopher Lasch: The Agony of the American Left, Vintage Books, New York, 1969., 202. o.
[182] Martin Sklar—James Weinstein: Socialism and the New Left, 309. o.
[183] Irving Howe: Beyond the New Left. Bevezető a Beyond the New Left című könyvhöz, The McCall Publishing Company, New York, 1970., 6—7. o.
[184] Uo. 9. o.
[185] Dick Howard: The Marxian Legacy, 26. o.
[186] James Weinstein: Ambigous Legacy. The Left in American Politics, New Viewpoints, New York, 1974., 53. o.
[187] Kirkpatrick Sale: SDS, Vintage Books, New York, 1974., 53. o.
[188] Uo. 53. o.
[189] Stanley Aronowitz: When the New Left was New, in: Go's Without Apology, University of Minnesota Press and Social Text, 1984., 19. o.
[190] Kirkpatrick Sale: SDS, 50—51. o.
[191] Tod Got: The Radical Potential of the Poor, in: New Left: A Documentary History (szerk. Massimo Teodori), Bobbs-Merril, New York, 1970., 138. o.
[192] Tom Hayden: The Politics of Movement, in: New Left: A Documentary History, 207. o.
[193] Uo. 207. o.
[194] Kirkpatrick Sale: SDS, 85—86. o.
[195] Uo. 95. o.
[196] Uo. 96. o.
[197] Uo. 107. o.
[198] Uo. 142. o.
[199] Uo. 201. o.
[200] Uo. 318. o.
[201] Uo. 338—339. o.
[202] Uo. 349—350. o.
[203] Theodor Roszak: Kontrakultura (Razmatranje o tehnokratskom društvu i njegovoj mladenačkoj opoziciji), Naprijed, Zagreb, 1978., 45. o.
[204] Kirkpatrick Sale: SDS, 453. o.
[205] Uo. 506—507. o.
[206] Uo. 496—497. o.
[207] Uo. 562. o.
[208] Herbert Marcuse: Brodolom nove levice, in: Herbert Marcuse: Merila vremena, Grafos, Beograd, 1978., 53. o.
[209] Uo. 46. o.
[210] Uo. 41. o.

[211] Uo. 48. o.
[212] Christopher Lasch: The Agony of the American Left, New York, 1969., 212. o.
[213] Martin Sklar—James Weinstein: Socialism and the New Left, in: For a New America, 324. o.
[214] Michael Harrington: The Mystical Militants, in: Beyond the New Left, McCall Publishing Company, New York, 1970., 34. o.
[215] Russel Jacoby: Društveni zaborav, 133. o.
[216] Dick Howard: The Marxian Legacy, 21—22. o.
[217] Wini Breines: The Great Refussal. Community and Organization in the New Left, 1962—1968., New York, 1982., 16. o.
[218] Lásd: David McLellan: Marxism After Marx, The MacMillan Press, London, 1979., 319. o.
[219] Bruce Brown: Marx, Freud and the Critique of Everyday Life, Monthly Review Press, New York, 1973., 9—10. o.
[220] David MacLellan: Marxism After Marx, 318. o.
[221] Paul Breines: Marcuse and the New Left, in: The Revival of American Socialism, 285. o.
[222] Uo. 206—207. o.
[223] David MacLellan: Marxism After Marx, 318. o.